

Zprávy z pralesa: Malgaští studenti

Mgr. Stanislav Lhota, Ph.D.

V 90. letech, když jsem na Madagaskar přijel poprvé, byli místní (malgaští) studenti v terénním výzkumu bráni spíš jako neplacení asistenti a tlumočníci zahraničních studentů. Z většiny z nich nic kloudného nevyrostlo. Možná je jejich zahraniční partneři ani pořádně neseznámili s principy výzkumu a nepustili je příliš k datům. Jiní byli možná prostě jen líní a spoléhali se na to, že většinu odborné práce odvede zahraniční student. Z mnohých z nich asi budou ropuchy na prameni, které sedí na důležitých místech, zamítají povolení k výzkumu a píšou ošklivé posudky na rukopisy do odborných časopisů a na závěrečné práce mladších studentů. Ale z několika málo ostatních jsou nebo se ještě mohou stát skvělí odborníci, kteří snad jednou vyzvednou malgašskou vědu na úroveň, kterou by si zasloužila. Mám to štěstí, že jsem byl přizvaný k vedení dvou takových nadějných Ph.D. studentů.

Rio Herinianana patří k těm, kteří by mohli mít všechny předpoklady stát se pěkně vypasenou ropuchou na hodně velkém prameni. Pochází z dobrých poměrů, finančně nestrádá, mluví perfektní angličtinou, jezdí po mezinárodních konferencích, už teď sedí na několika důležitých židlích a působí dojmem, že na Madagaskaru zná úplně každého. Z nějakého důvodu mu to ale nestačí. Chtěl by k tomu všemu navíc ještě dobře vycházet se svým týmem, podpořit ochranu přírody na odlehlém venkově a dělat dobrou vědu. Jak jsem pochopil při návštěvě jeho univerzity, neměl k tomu úplně ideální podmínky. Jeho školitelka, velmi milá starší dáma, která ho bezpochyby podpoří při všech oficiálních příležitostech, má k terénnímu výzkumu prostý postoj: „Já nechci strádat. Viděla jsem, co Rio dělá. Já mám svoje Ph.D. z Berenty. Tam je sice trní, ale je to tam rovné. Snadné. A mám z toho úplně stejný papír, jako bude mít Rio. Ne ne, já takhle trpět nebudu!“

A tak Rio kontaktuje, koho může, a od všech se snaží přiučit něčemu, co mu škola nedala. Ale myslím, že pracovní nasazení rolníků z odlehlých vesnic, kteří při jeho výzkumu lemurů indri severně od Andasibe pomáhají, vychází z lidských a diplomatických schopností, které má Rio tak nějak v sobě. Nezbyvá než doufat, že mu jeho dobrosrdečnost a nepředstíraná přátelskost vydrží i do doby, kdy jeho hvězda poroste - a že poroste, to je dost jisté.

Riova doktorandská práce je už ale skoro u konce, o vedení mě požádal až v době, kdy mu zbýval poslední rok sběru dat. Byla už příležitost jen k menším úpravám, mojí hlavní rolí je pomoci mu uspořádat a zpracovat nepřehledný soubor nasbíraných dat všeho druhu, vysoké i horší kvality. Zato moje druhá studentka, Natacha Andrianomenjanahari (to jméno si zatím nepamatuju), svůj Ph.D. výzkum teprve plánuje.

Z Andasibe do Ambato Boeni, kde se mám s Natashou sejít, je to jen 620 km, za dva dny už jste na místě, ale je to jako přijet do úplně jiného světa. Suchý severozápad Madagaskaru je teď v zimě proti deštnému lesu na východní vysočině celkem příjemný. Namísto mazlavého cihlově červeného bahna, které vám teď v Andasibe leze skoro až za uši, pokrývá v zimě celý severozápad jemný

žlutooranžový prach, který víří se ve větru i pod koly vozů, usazuje se na listech, uvnitř domů, na oblečení i ve vlasech. V bahno se mění jen během léta (naší zimy), kdy i tady několik měsíců prší.

Ambato Boeni je hnusné, zanedbané městečko plné zaprášených plastových odpadků, postavené na pahorku nad řekou Betsiboka. Ta je v téhle roční době víceméně nesjízdná, takže po ní jedeme dál jen pár kilometrů na velké kovové piroze. Lodi jedou v kolonách proti proudu, na každé pádlují a bidlem odpichují dva až tři chlapi, někteří ve věku, kdy by ještě měli být na základní škole, ale do školy tu většina dětí vůbec nechodí. Dřinu si lodníci zpestřují tím, že jeden do druhého narážejí, až z jedné z lodí sjel trakař i se dvěma pasažéry, což všechny cestující pořádně pobavilo. Dál pokračujeme motorkou po cestě, která je sjízdná jen v době sucha, v létě se pak mění v bahnivé koryto. Teď je ale pokrytá jemným prachem, který večer zabarvuje obzor do krvava a celou krajinu i vycházející měsíc do oranžova. Po několika týdnech na věčně zataženém a mrholivém východě teď zas v noci můžu vidět hvězdy! Motorka se do prachu boří, co chvíli jdu pěšky. Jindy nás zas zdrží zácpa potahů zebu, což je tu daleko nejpoužívanější dopravní prostředek, který ale na úzké cestě nelze předjet. Nakonec náš stroj vypověděl službu úplně, a tak jdeme už jen po svých.

Dorazili jsme do maličké osady jen s pár hliněnými domky pod velkými mangy, která ve světle úplňku vypadala pohádkově. Zaklepali jsme na jedny z dveří a mladou vesničanku, která nám otevřela, jsme požádali o vodu a nocleh. Tak jsem se seznámil s Natachou. Ve vesnici už dřív pár měsíců žila, sbírala tu data pro svojí magisterskou práci, a teď už působí, jako by sem patřila odjakživa. Ráno se Natacha převlékla do terénního a přestala vypadat jako jedna z vesničanek. Přiznala se ale, že i tak s cizincem mluví poprvé v životě. Její angličtina je podobně špatná jako moje francouzština. Rodina v městě Mahajanga jí v kariéře nepodporuje, takže málem nedodělala ani magisterské studium. Ze školy neodešla asi jen díky Maholy Ravaloharimantira, výjimečné mladé dámě, která ve své skromnosti působí jako sekretářka, kterou byste při jednání nejspíš požádali o kafe. Přitom ale Maholy vede na Madagaskaru celý program Aspinallovovy nadace a spravuje spoustu odlehklých lokalit, kde žijí někteří z nejvzácnějších lemurů. Maholy si asi taky musela projít řadou těžkých chvil, než se dopracovala tam, kde je dnes. Nejspíš i proto Natachu ve studiu podpořila a požádala mě, abych její práci vedl.

Vyšli jsme do terénu. Rozlehlá niva řeky Anabohajo je povětšinou přeměněná v políčka rýže, kukuřice a luštěnin. V řece je teď v zimě vody jen pod kolena a její niva je vyprahle suchá. Čtyři druhy lemurů jsou uvězněné v několika malinkých fragmentech lužního a mokřadního lesa, kde se o jejich ochranu stará Aspinallova nadace. Vstoupit do lesa je jako přijít ještě jednou do jiného světa. Je vysoký, ale světlý, s řídkým podrostem, protkaným navíc cestičkami zebu, chodí se v něm skoro jak v parku. V korunách stromů křičí papoušci vaza a velká kolonie kaloňů. Ale půda rozpraskaná úplně všude do malých polygonů jasně říká, že po několik měsíců v roce tu všude stojí voda.

Nejnápadnější ze zdejších lemurů jsou sifakové černohlaví (někdy také nazývaní korunkatí), vzdálení příbuzní indriů, které na vlhkém pralesi východního vnitrozemí studuje Rio. Prvního sifaku vidíme hned po příchodu do lesa. Sedí

v koruně vysokého stromu, ani se nehne, jen se na nás dívá, a působí vychrtle, skoro jako kůže natažená na kosti. Z jejich vyhublosti začíná mít Maholy obavy. Je možné, že v maličkých fragmentech zbývajících lesa už sifakové nenajdou dost potravy. Brzy potkáváme další a další sifaky, les je jich plný. Všichni ale jen sedí ve větvích. Ani jednoho z nich nevidíme nic jíst po celé dva dny, které v lese trávíme. Ani se nehnou, kromě těch několika, které jsme příliš vyrušili. Jen sedí a koukají. Samice jsou březí a mláďata se jim narodí ještě několik týdnů před začátkem období dešťů. Dovedu si představit, že po pár dalších týdnech kojení budou vypadat dost děsivě. Ale vlastně nevím, jestli je to důvod k obavě. Možná je jejich vyhublost docela normální sezónní jev. Během několika měsíců nedostatku potravy můžou šetřit energii a využívat zásoby tuku a třeba i svalovou tkáň. Ale jakmile začne pršet, začnou se bezpochyby dospělí i mladí živit v záplavě nových mladých svěže zelených listů, obnoví nejprve ztracenou svalovou hmotu, a když pak začnou dozrávat i plody, vytvoří si i nové zásoby tuku na nastávající další dlouhé období sucha.

Opravdu ale v tak malém zbytečku lesa, kde sedí v korunách tolik sifaků, jako je jmelí na stromech v nivě Odry, zvládnou zvířata během několika měsíců hojnosti ztracenou kondici dohnat? To zatím nevíme. Natacha by proto chtěla tuto populaci srovnat si jinou, která obývá větší a méně degradovaný kus lužního lesa. Za lesem, který by byl méně zničený, se ale musíme vydat ještě hlouběji do vnitrozemí, do odlehlejších míst.